

nes & formandas esse, & dijudicandas, deponere nondum valuerunt; quemadmodum decantata Recentiores inter & scholasticos controversia de vera hominis definitione testatum facit. Et si, quod certum nobis est, Recentiores definitionem hominis *animal rationale* rejiciendo, ejusque loco hanc *substantia seu creatura constans mente & corpore physice unitis* substituendo naturam hominis multo adcuratius exposuerint, Categoriarum tamen usui in acceptis id minime referimus. Quanquam caeteroquin jure arguantur scholastici, quod hominem per animal rationale definiendo contra Categorias, & definitionum regulas inde ab ipsis statutas peccaverint.

CAPUT V. DE TERMINIS.

§. 1.

Terminus quid?

Voces ad propositionem comparatae, sive quatenus propositionem seu subjectum aut praedicatum constituunt, termini vocantur.

§. 2.

Divisio termini in categorematicum, syncategorematicum & mixtum.

Unde, cum voces aliae quidem solae sine aliis, aliae vero non nisi cum aliis subjectum aut praedicatum propositionis esse queant, terminus in categorematicum seu talem, qui solus sine alio, & syn-

syncategorematicum, qui non nisi cum alio quodam subjectum aut praedicatum propositionis esse potest. Termini categorematici sunt nomina substantiva, adjectiva & pleraque participia in casu recto: syncategorematici vero signa tam universalialia, quam particularia, de quibus infra, adverbialia, imo nomina quoque substantiva, adjectiva & participia in casibus obliquis. Terminus utrumque tam categorematicum quam syncategorematicum complectens mixtus vocatur: veluti sunt nemo, nihil &c.

§. 3.

Divisio termini in simplicem & complexum.

Terminus categorematicus in simplicem & complexum communiter subdividitur. Terminus simplex dicitur ille, qui rem sine modo significat, ut homo, brutum &c.: terminus complexus ille vocatur, qui rem cum modo indicat v. g. homo doctus, domus romanae proxima &c.

§. 4.

Observanda circa terminum complexum.

Circa terminum complexum ex arte cogitandi advertite, duo esse additamentorum genera, explicativum scilicet aliud, aliud determinativum. Additamentum explicativum disertius solum explicat, quod in comprehensione termini jam continetur, aut inde saltem fluit, & rei per terminum significatae constanter saltem, licet contingenter competit: veluti sunt ista respectu hominis, *ratione praeditus, felicitatis capax, corruptioni obnoxius*. Ejusmodi additamenta mere explicativa plerumque sunt

sunt adjectiva terminis singularibus seu individuis addita, v. g. REVERENDISSIMUS AC CELSISSIMUS PRINCEPS AC DOMINUS HENRICUS &c. Additamentum determinativum est, quod in termini comprehensione nec continetur, nec inde deduci quoque potest, & rei per terminum significatae non nisi in certis circumstantiis, sub certa solum conditione, & sic haud constantèr convenit v. g. homo pius, eruditus, cera fluens, lapis calesfactus &c. Quod ideo monendum esse duximus, quia per additamentum determinativum terminus, cui tale adjicitur, restringitur, minime vero per additamentum mere explicativum. De restrictione autem termini infra audiemus.

§. 5.

Divisio termini in concretum & abstractum.

Terminus in concretum porro & abstractum subdividitur. Terminus concretus est, qui subjectum simul & formam significat: abstractus est, qui solam formam denotat. Est autem forma ejusmodi, a quo aliquid denominationem accipit v. g. albedo, a qua album quid denominatur. Album est concretum.

§. 6.

Concretum quatuorupliciter possit sumi?

Concretum quidem quadruplici modo sumi potest, concrete scilicet (ut ajunt) compositive, specificative seu subjective, & reduplicative seu formaliter. Attamen cum duo priores concretum aliquod accipiendi modi rarum vel
(ut

(ut verius dicam) nullum plane usum habeant, duos solum posteriores Concretum aliquod accipiendi modos hic exponimus. Et quidem concretum subjective primum sumi dicitur, quando praedicatum, quod de concreto in propositione dicitur, concreto ratione ipsius subjecti non vero ratione formae competit, v. g. in hac propositione: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Nimirum si Dominus simul territorialis fuerit. Ubi praedicatum habere jus vitae & necis Episcopo non ratione formae, dignitatis scilicet seu ordinis Episcopalis, sed ratione subjecti solum competit. Formaliter vero seu (ut ajunt) reduplicative sumitur concretum, si praedicatum, quod de eo dicitur in propositione, eidem conveniat ratione formae, veluti in hac propositione: *Episcopus praeest Clero.* Ubi praedicatum praeesse Clero Episcopo convenit ratione formae. Unde intelligis, ad dignoscendum, quomodo concretum aliquod sumatur, illud in propositione esse oportere. Concreti formaliter sumti signum esse dicunt, si concreto adjici possint sequentes particulae: *qua, quatenus* &c. Quas & ideo reduplicativas vocant Sic in posita prius propositione: *Episcopus praeest Clero.* concretum reduplicative sumi, signum esse dicunt, quia in resolutione illius propositionis concreto *Episcopus* dictae particulae, v. g. *Episcopus qua Episcopus*, seu quatenus ordine seu dignitate Episcopali insignitus est, Clero praeest. Concreti vero subjective sumti signum esse ajunt, si manente propositionis veritate in resolutione propositionis dictae particulae concreto adjici haud possint, sed earum loco addi potius debeat relativum *qui* v. g. in altera propositione prius adsignata: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Haec enim pro-
 post-

positio, ut ejus maneat veritas, ita, ajunt, resolvi debet: Episcopus *qui* seu, non quatenus Episcopus, sed quatenus Dominus est territorialis, jus vitae & necis habere potest.

§. 7.

Quot & quaenam concretorum genera in scholis haecenus distincta sint?

Quatuor concretorum genera in scholis haecenus distincta sunt, concretum scilicet physicum, metaphysicum, logicum & morale. Concretum porro aliqui substantiale aliud, aliud accidentale esse ajunt. Verum haec nobis ejusmodi esse videntur, de quibus hic saltem filere satius sit, quam multa loqui.

§. 8.

Divisio termini in singularem & communem seu universalem. Item in univocum, aequivocum & analogum.

Terminus in singularem rursus & universalem seu communem, ac communis porro in univocum, aequivocum & analogum subdividitur. De singulari & universali; de univoco item & aequivoco supra de vocibus jam dictum est. Quare quinam analogus dicatur, paucis exponimus. Terminus igitur analogus esse dicitur, qui tribuitur pluribus propter aliquam inter illa analogiam, proportionem aut similitudinem: Sic nomen pedis analogum est respectu pedis hominis & pedis mensae, quia, quemadmodum pes hominis hominem, ita pes mensae mensam sustentat.

§. 9.

Divisio termini in distributivum & collectivum.

Terminus universalis seu communis ultra vel distributivus vel collectivus esse dicitur. Distributivus ille vocatur, qui pluribus tribuitur ita, ut de singulis seorsim dici queat: Collectivus contra ille adpellatur, qui de pluribus, quibus convenit, non nisi simul sumtis praedicari potest. Sic termini v. g. distributivi sunt: homo, brutum &c., collectivivi vero: exercitus, civitas &c.

§. 10.

Divisio termini in absolutum & relativum.

Terminus ultra absolutus alius, alius relativus esse dicitur. Absolutus audit, qui intelligi potest sine respectu ad alium, uti homo v. g. Angelus &c. Relativus contra vocatur, qui sine relatione aut respectu ad alium nequit intelligi, v. g. Creatura, servus, minor &c.

§. 11.

Divisio termini in positivum, negativum & privativum.

Terminus tandem in positivum, negativum & privativum subdividitur. Positivum nomen, qui reale quid, realitatem exprimit v. g. magnes, ferrum, visio &c. Negativus vero dicitur, qui negationem realitatis, seu formae potius positivae aut realis absentiam denotat: hicque denuo vel privativus, puta, si ejusmodi formae absentiam in subjecto ejusdem capaci, si vero talis formae

mae absentiam in subiecto illius incapaci denotet, stricte negativus esse dicitur. Sic caecitas respectu hominis privativus, respectu vero lapidis terminus stricte negativus est.

C A P U T VI.

DE TERMINORUM ADFECTIONIBUS.

Adfectio termini quid?

Per adfectionem termini hic aliud non intelligimus, quam certum illius usum, certam unius ad alium, eorumque ad invicem relationem.

§. 2.

Quot adfectiones terminorum diversae in scholis numerentur?

Octo autem diversae terminorum adfectiones in scholis numerari solent, suntque sequentes: *Oppositio, status, ampliatio, distractio, restrictio, diminutio, alienatio & tandem subpositio.*

§. 3.

Oppositio quid & quotuplex?

Oppositio terminorum, de qua hic agitur, est duorum terminorum in aliquo pugna; eaque duplex est vel lata scilicet, vel stricte talis. *Oppositio stricte talis inter illos terminos dari censetur, qui speciali repugnandi modo sibi opponuntur.*